

AXLOQIY IDEALNING PRAKSEOLOGIK MOHIYATI VA UNING INSON FAOLIYATINI TARTIBGA SOLISHDAGI ROLI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-22-229-235>

Shaxnoza Isroilova Tolkinovna,

O‘zbekiston Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti dotsenti v.b., falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Mazkur maqolada axloqiy idealning prakseologik jihatlari ijtimoiy-falsafiy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda axloqiy idealning faqat normativ va aksiologik tizim sifatida emas, balki insonning ongli, maqsadga yo‘naltirilgan faoliyatini tartibga soluvchi va yo‘naltiruvchi amaliy mexanizm sifatidagi mohiyati ochib beriladi. Axloqiy idealning inson faoliyatida namoyon bo‘lish shakllari, uning samaradorlik bilan dialektik aloqasi hamda zamonaviy global va raqamli transformatsiyalar sharoitida uning mazmuniy o‘zgarishlari kompleks tarzda yoritiladi. Tadqiqot natijalari axloqiy idealning prakseologik talqini inson faoliyatining ma‘naviy asoslanganligini ta‘minlash, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash va barqaror rivojlanish konsepsiyasini chuqurlashtirishda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: axloqiy ideal, prakseologiya, axloqiy faoliyat, qadriyatlar tizimi, deontologiya, aksiologiya, mas‘uliyat, samaradorlik, ijtimoiy amaliyot, barqaror rivojlanish

Zamonaviy falsafiy diskursda axloqiy ideal tushunchasi insonning ma‘naviy mavjudligi, uning ijtimoiy faoliyati va madaniy identifikatsiyasini belgilovchi fundamental kategoriyalardan biri sifatida talqin etilmoqda. Axloqiy ideal inson ongida shakllanadigan abstrakt me‘yorlar majmui sifatida emas, balki uning real amaliy faoliyatini yo‘naltiruvchi, mazmunan boy va ko‘p qatlamli normativ tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Shu jihatdan, axloqiy idealni faqat aksiologik yoki deontologik paradigmalar doirasida izohlash yetarli emas; uni inson faoliyatining konkret mexanizmlari, samaradorlik mezonlari va maqsadga yo‘naltirilgan harakatlari bilan uzviy bog‘liq holda – ya‘ni prakseologik yondashuv asosida tadqiq etish zarurati ortib bormoqda.

Prakseologik yondashuv axloqiy idealni statik me‘yorlar tizimi emas, balki inson faoliyatida amalga oshadigan, shakllanadigan va transformatsiyalanadigan dinamik hodisa sifatida ko‘rib chiqadi. Bu yondashuv doirasida axloqiy ideal insonning nafaqat qanday bo‘lishi kerakligini belgilaydi, balki uning qanday harakat qilishi, qanday qarorlar qabul qilishi va qanday vositalar orqali maqsadga erishishi lozimligini ham aniqlaydi. Natijada, axloqiy ideal va inson amaliyoti o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sir dialektik xarakter kasb etadi: bir tomondan, ideal faoliyatni normativ jihatdan yo‘naltiradi, ikkinchi tomondan esa, real amaliyot idealning mazmunini boyitadi va uni konkret tarixiy sharoitlarga mos ravishda qayta shakllantiradi.

Mazkur muammoning dolzarbligi shundan iboratki, globallashuv, raqamli transformatsiya va ijtimoiy tizimlarning murakkablashuvi sharoitida inson faoliyatining mazmuni tubdan o‘zgarib bormoqda. Ayniqsa, sun’iy intellekt texnologiyalarining keng joriy etilishi, qaror qabul qilish jarayonlarining algoritmlashuvi va ijtimoiy munosabatlarning virtual makonga ko‘chishi axloqiy idealning amaliy ifodalanish shakllarini qayta ko‘rib chiqishni talab etmoqda. Bunday sharoitda axloqiy idealning prakseologik jihatlarini chuqur tahlil qilish, uning inson faoliyatini tartibga soluvchi mexanizmlarini aniqlash va zamonaviy transformatsiyalar kontekstida uning funksional imkoniyatlarini ochib berish alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, axloqiy idealning prakseologik tahlili inson faoliyatining samaradorligi va uning axloqiy asoslanganligi o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni aniqlash imkonini beradi. Chunki zamonaviy jamiyatda ko‘pincha texnologik va iqtisodiy samaradorlik ustuvor ahamiyat kasb etib, axloqiy mezonlar ikkinchi darajaga tushib qolish xavfi mavjud [3, 284]. Shu bois, axloqiy idealni prakseologik nuqtai nazardan qayta talqin qilish, uni faoliyat samaradorligi bilan uyg‘unlashtirish va insonning mas’uliyatli xulq-atvorini shakllantirishdagi rolini aniqlash muhim nazariy va amaliy vazifalardan biri hisoblanadi.

Axloqiy idealni prakseologik nuqtai nazardan tahlil qilish uni inson faoliyatining ichki tuzilmasi, maqsadga yo‘naltirilganligi va samaradorligi bilan uzviy bog‘liq holda o‘rganishni talab etadi. Prakseologiya – insonning ongli, maqsadli va ratsional faoliyatini tashkil etish qonuniyatlarini tadqiq etuvchi ilmiy yo‘nalish sifatida – axloqiy idealni faqat normativ mezon emas, balki faoliyatni tartibga soluvchi va uning mazmunini belgilovchi fundamental mexanizm sifatida talqin etadi. Shu ma’noda, axloqiy ideal va prakseologiya o‘rtasidagi bog‘liqlik inson amaliyoti va uning ma’naviy asoslari dialektikasida namoyon bo‘ladi.

Nazariy jihatdan, axloqiy ideal uch asosiy falsafiy o‘lchov – aksiologik, deontologik va prakseologik birlikda mavjud bo‘ladi. Aksiologik o‘lchov axloqiy idealni qadriyatlar tizimi sifatida belgilasa, deontologik o‘lchov uni majburiyat va burch kategoriyalari orqali ifodalaydi [8, 113]. Prakseologik o‘lchov esa ushbu qadriyatlar va me’yorlarning real faoliyatda qanday amalga oshirilishini, qanday mexanizmlar orqali konkret harakatlarga aylanishini ochib beradi. Aynan shu uchlikning o‘zaro uyg‘unligi axloqiy idealning to‘laqonli nazariy modelini shakllantiradi.

Prakseologik yondashuv doirasida axloqiy ideal inson faoliyatining quyidagi tarkibiy elementlari bilan bevosita bog‘lanadi:

- **maqsad (telos)** – axloqiy ideal faoliyatning yakuniy yo‘nalishini belgilaydi va inson harakatlariga ma’no beradi;

- **vosita (means)** – ideal nafaqat maqsadni, balki unga erishish vositalarining axloqiy maqbulligini ham aniqlaydi;

- **natija (outcome)** – faoliyatning yakuniy samarasi axloqiy ideal bilan muvofiqligi nuqtai nazaridan baholanadi;

• **mas’uliyat (responsibility)** – har bir harakatning oqibatlarini uchun javobgarlik axloqiy idealning muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo‘ladi [11, 381].

Mazkur elementlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik prakseologik jihatdan faoliyatning ichki mantiqini belgilaydi. Bu yerda axloqiy ideal faoliyatning tashqi nazoratchisi emas, balki uning ichki regulyatori sifatida amal qiladi. Natijada, inson harakatlari tashqi majburiyatlar bilan emas, balki ichki e’tiqod va ongli tanlov asosida shakllanadi.

Nazariy tahlil shuni ko‘rsatadiki, axloqiy idealning prakseologik mohiyati uning **regulyativ, orientatsion va integrativ funksiyalarida** mujassamlashadi. Regulyativ funksiya orqali u xulq-atvorni tartibga soladi, orientatsion funksiya orqali faoliyatning yo‘nalishini belgilaydi, integrativ funksiya orqali esa individual va ijtimoiy manfaatlarni uyg‘unlashtiradi. Shu tariqa, axloqiy ideal inson faoliyatining ichki strukturaviy elementi sifatida shakllanadi.

Bundan tashqari, prakseologik yondashuv axloqiy idealni faqat individual ong mahsuli sifatida emas, balki ijtimoiy-amaliy jarayonlar natijasida shakllanuvchi fenomen sifatida ham talqin qiladi. Inson faoliyati jamiyatdagi institutsional tizimlar, madaniy normalar va kommunikativ amaliyotlar bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, axloqiy ideal ham aynan shu kontekstda konkret mazmun kasb etadi. Demak, axloqiy idealning prakseologik asoslari ijtimoiylik, tarixiylik va madaniy shartlanganlik bilan belgilanadi.

Shu bilan birga, zamonaviy falsafiy yondashuvlarda axloqiy idealning prakseologik talqini ratsional tanlov va kommunikativ harakat nazariyalari bilan ham boyitiladi. Inson faoliyati nafaqat individual manfaatlar asosida, balki ijtimoiy kelishuv, o‘zaro tan olish va kommunikativ muloqot jarayonida shakllanadi [6, 273]. Bu esa axloqiy idealni faqat individual ong darajasida emas, balki kollektiv amaliyot darajasida ham tushunishni taqozo etadi.

Axloqiy ideal va prakseologiya o‘rtasidagi nazariy bog‘liqlik inson faoliyatining ma’naviy va amaliy o‘lchovlarini yagona tizimda birlashtiradi. Axloqiy ideal prakseologik jihatdan faoliyatning ichki mantiqini belgilovchi, uning maqsadlari, vositalari va natijalarini uyg‘unlashtiruvchi fundamental kategoriyaga aylanadi [2, 169]. Bu esa uni zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarda alohida metodologik ahamiyatga ega tushuncha sifatida qarash imkonini beradi.

Axloqiy ideal inson faoliyatining ichki mazmunini belgilovchi va uning amaliy harakatlarida konkret shaklga ega bo‘ladigan murakkab ijtimoiy-falsafiy hodisa sifatida namoyon bo‘ladi. U abstrakt qadriyatlar tizimi sifatida emas, balki shaxsning real xulq-atvori, qaror qabul qilish jarayonlari va ijtimoiy munosabatlar tizimidagi amaliy ishtiroki orqali o‘z ifodasini topadi. Shu jihatdan, axloqiy ideal faoliyatning ichki regulyatori sifatida insonning har bir harakatiga yo‘nalish beradi [5, 211], uning motivatsion asoslarini shakllantiradi va tanlov jarayonida mezon vazifasini bajaradi. Inson o‘z faoliyatini tashkil etishda faqat tashqi me’yorlarga emas, balki ichki axloqiy e’tiqodlarga tayanadi, bu esa axloqiy idealning amaliy jihatdan faoliyat strukturasi singib ketganligini ko‘rsatadi.

Axloqiy idealning faoliyatda namoyon bo‘lishi eng avvalo shaxsning ongli va maqsadga yo‘naltirilgan harakatlarida aks etadi, bunda har bir qaror nafaqat foydalilik yoki samaradorlik mezonlari asosida, balki axloqiy maqbullik nuqtai nazaridan ham baholanadi. Natijada, faoliyat jarayonida vosita va maqsad o‘rtasidagi munosabat axloqiy ideal bilan uyg‘unlashtiriladi, ya’ni inson nafaqat qanday natijaga erishishni, balki bu natijaga qanday yo‘l bilan erishishni ham muhim deb hisoblaydi. Bu holat axloqiy idealning prakseologik mohiyatini ochib beradi, chunki u faoliyatning texnik jihatlaridan tashqari uning ma’naviy asoslarini ham tartibga soladi.

Shuningdek, axloqiy ideal ijtimoiy amaliyotda barqaror xulq-atvor modellari va kommunikativ munosabatlar orqali ham namoyon bo‘ladi, bu esa uni faqat individual darajadagi hodisa sifatida emas, balki kollektiv ong va ijtimoiy tizimlarning ajralmas qismi sifatida ko‘rishga imkon beradi. Jamiyatda shakllangan axloqiy qadriyatlar va me’yorlar shaxs faoliyatiga ta’sir ko‘rsatib, uning xulq-atvorini ijtimoiy jihatdan maqbul yo‘nalishga soladi, shu bilan birga shaxsning o‘zi ham o‘z amaliy faoliyati orqali ushbu idealni boyitadi va rivojlantiradi. Bu jarayon axloqiy idealning ijtimoiy va individual darajadagi o‘zaro ta’siri orqali shakllanishini ifodalaydi.

Axloqiy idealning faoliyatdagi yana bir muhim namoyon bo‘lish shakli insonning mas’uliyatli harakatida o‘z ifodasini topadi, bunda shaxs o‘z faoliyatining natijalari va oqibatlarini ongli ravishda anglab, ularga nisbatan javobgarlikni o‘z zimmasiga oladi. Bu jihat ayniqsa zamonaviy jamiyat sharoitida dolzarb bo‘lib, murakkab texnologik va ijtimoiy tizimlar doirasida inson faoliyatining oqibatlari keng ko‘lamli ta’sirga ega bo‘layotgan bir paytda axloqiy ideal mas’uliyat kategoriyasi bilan yanada mustahkam bog‘lanadi [10, 364]. Shu tariqa, axloqiy ideal faoliyatning nafaqat ichki yo‘nalishini, balki uning natijalari uchun javobgarlik mezonlarini ham belgilaydi.

Bundan tashqari, axloqiy ideal inson faoliyatining refleksiv darajasida ham namoyon bo‘ladi, ya’ni shaxs o‘z harakatlarini doimiy ravishda tahlil qiladi, baholaydi va ularni axloqiy mezonlar bilan solishtiradi. Bu refleksiya jarayoni orqali axloqiy ideal faoliyatni doimiy takomillashtirish va o‘zini-o‘zi rivojlantirish vositasiga aylanadi, natijada inson faoliyati nafaqat tashqi natijalarga, balki ichki ma’naviy kamolotga ham yo‘naltiriladi. Shu ma’noda, axloqiy idealning faoliyatdagi namoyon bo‘lish shakllari uning inson hayotidagi universal regulyativ va transformativ rolini yaqqol namoyon etadi.

Axloqiy ideal va samarali faoliyat o‘rtasidagi munosabat zamonaviy falsafiy tahlilda murakkab va ko‘p qatlamli dialektik birlik sifatida namoyon bo‘ladi, bunda bir tomondan, axloqiy ideal inson faoliyatining normativ-chegaraviy mezonlarini belgilasa, ikkinchi tomondan, samaradorlik faoliyatning natijaviy va funksional jihatlarini ifodalaydi. Ushbu ikki o‘lchovning o‘zaro ta’siri inson amaliyotining mazmunini aniqlaydi, chunki har qanday faoliyat nafaqat ma’lum natijaga erishishga, balki ushbu natijaning axloqiy maqbulligini ta’minlashga ham yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. Shu jihatdan, axloqiy ideal va samaradorlik qarama-qarshi kategoriyalar emas, balki o‘zaro to‘ldiruvchi va bir-birini cheklovchi dialektik birlikni tashkil etadi.

Axloqiy ideal faoliyat samaradorligining ichki mezoni sifatida namoyon bo‘ladi, chunki u faqat natijaga erishish emas, balki ushbu natijaga qanday vositalar orqali

erishilganligini ham baholaydi. Natijada, samaradorlik tushunchasi sof texnik yoki iqtisodiy ko‘rsatkichlardan tashqariga chiqib, axloqiy mazmun bilan boyiydi. Bu holat inson faoliyatining sifat jihatdan yangi bosqichini ifodalaydi, bunda samaradorlik nafaqat tezlik, foyda yoki unumdorlik bilan, balki adolat, mas’uliyat va ijtimoiy maqbullik kabi mezonlar bilan ham o‘lchanadi. Shunday qilib, axloqiy ideal samaradorlikni cheklovchi emas, balki uni chuqurlashtiruvchi va barqarorlashtiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Shu bilan birga, real amaliyotda axloqiy ideal va samaradorlik o‘rtasida ziddiyatli vaziyatlar ham yuzaga kelishi mumkin, ayniqsa qisqa muddatli natijalarga yo‘naltirilgan faoliyatlarda axloqiy tamoyillar ikkinchi darajaga tushib qolish xavfi mavjud. Bunday holatlarda dialektik yondashuv ushbu qarama-qarshilikni mutlaq zidlik sifatida emas, balki rivojlanish manbai sifatida talqin qiladi [4, 291], chunki aynan shu ziddiyat orqali faoliyatning yanada mukammal, muvozanatli va ijtimoiy jihatdan maqbul modellari shakllanadi. Axloqiy ideal bu jarayonda me‘yoriy yo‘naltiruvchi kuch sifatida ishtirok etib, samaradorlikni uzoq muddatli va barqaror rivojlanish bilan uyg‘unlashtirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, axloqiy ideal va samarali faoliyat dialektikasi insonning mas’uliyat kategoriyasi bilan bevosita bog‘liq bo‘lib [1, 104], faoliyat natijalari uchun javobgarlikni anglash ushbu munosabatning muhim komponenti hisoblanadi. Inson o‘z faoliyatini tashkil etishda nafaqat natijaga erishish, balki ushbu natijaning ijtimoiy va axloqiy oqibatlarini ham hisobga oladi, bu esa samaradorlik tushunchasini yanada kengaytiradi. Natijada, samarali faoliyat faqat utilitar foyda bilan emas, balki ijtimoiy ishonch, legitimlik va barqarorlik bilan ham o‘lchanadi.

Shuningdek, zamonaviy sharoitda texnologik taraqqiyot, raqamli transformatsiya va global muammolar fonida axloqiy ideal va samaradorlik o‘rtasidagi dialektik munosabat yanada murakkablashmoqda. Algoritmik boshqaruv, sun‘iy intellekt asosidagi qarorlar va tezkor axborot almashinuvi sharoitida samaradorlik ko‘pincha maksimal optimallashtirish bilan bog‘lanadi, biroq bu jarayonda axloqiy mezonlarning e‘tibordan chetda qolish xavfi ortadi. Shu sababli, zamonaviy falsafiy yondashuvlar samaradorlikni axloqiy ideal bilan integratsiya qilish zarurligini ta’kidlaydi, chunki aynan shu uyg‘unlik inson faoliyatining uzoq muddatli barqarorligi va ijtimoiy maqbulligini ta’minlaydi.

Zamonaviy ijtimoiy-falsafiy makonda axloqiy idealning prakseologik mazmuni tubdan qayta shakllanib bormoqda, bu jarayon globallashtirish, raqamli transformatsiya, texnologik taraqqiyot va murakkab ijtimoiy tizimlarning kengayishi bilan bevosita bog‘liqdir. Axloqiy ideal endilikda faqat an’anaviy normativ-me‘yoriy tizim sifatida emas, balki inson faoliyatining yangi shakllari va kontekstlariga moslashuvchi, dinamik va ko‘p darajali reguliyativ mexanizm sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu jihatdan, uning prakseologik transformatsiyasi inson faoliyatining strukturasi, vositalari va natijalariga nisbatan yangicha yondashuvlarni shakllantirishni taqozo etadi.

Zamonaviy sharoitda axloqiy idealning transformatsiyasi eng avvalo faoliyatning raqamli va texnologik muhitga ko‘chishi bilan izohlanadi, bunda inson harakatlari

bevosita jismoniy makondan tashqariga chiqib, virtual va algoritmik tizimlar orqali amalga oshiriladi. Bu jarayon axloqiy idealning prakseologik funksiyalarini kengaytirib, uni yangi normativ maydonga olib chiqadi [9, 203], chunki endilikda qaror qabul qilish jarayonlari ko‘pincha avtomatlashtirilgan tizimlar bilan bog‘liq bo‘lib, insonning bevosita ishtiroki nisbatan kamayadi. Natijada, axloqiy ideal inson va texnologiya o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni tartibga soluvchi prinsiplar majmuasiga aylanadi, bu esa uning mazmunini sezilarli darajada murakkablashtiradi.

Bundan tashqari, globallashtirish jarayonlari axloqiy idealning prakseologik transformatsiyasiga muhim ta’sir ko‘rsatmoqda, chunki turli madaniyatlar, qadriyatlar va normativ tizimlarning o‘zaro ta’siri natijasida universal etik standartlarga ehtiyoj kuchaymoqda. Shu sharoitda axloqiy ideal faqat milliy yoki lokal doirada emas, balki global ijtimoiy amaliyot kontekstida ham shakllanadi, bu esa uning mazmunini kosmopolit va ko‘p madaniyatli xususiyatlarga ega qiladi. Natijada, inson faoliyati global mas’uliyat, ekologik barqarorlik va ijtimoiy adolat kabi keng ko‘lamli qadriyatlar bilan uyg‘unlashtiriladi.

Shuningdek, zamonaviy jamiyatda faoliyatning murakkablashuvi va tizimlarning ko‘p darajali xarakterga ega bo‘lishi axloqiy idealning prakseologik rolini yanada kuchaytiradi, chunki inson harakatlarining oqibatlari keng miqyosda namoyon bo‘lib, ko‘pincha bevosita nazoratdan tashqariga chiqadi. Bu holat axloqiy idealni faqat individual xulq-atvorni tartibga soluvchi vosita emas, balki murakkab tizimlar doirasida javobgarlikni taqsimlovchi va faoliyatni muvofiqlashtiruvchi mexanizm sifatida talqin qilish zaruratini keltirib chiqaradi. Ayniqsa, ekologik muammolar, ijtimoiy tengsizlik va texnologik xavflar kabi global chaqiriqlar sharoitida axloqiy idealning prakseologik ahamiyati yanada ortadi.

Zamonaviy transformatsiya jarayonlarida axloqiy idealning refleksiv xususiyati ham kuchayib bormoqda, ya’ni inson faoliyati doimiy ravishda o‘z-o‘zini tahlil qilish, qayta baholash va moslashish jarayonlari bilan birga kechadi. Bu esa axloqiy idealni statik tizimdan dinamik va o‘zgaruvchan tizimga aylantiradi, unda qadriyatlar va me’yorlar yangi sharoitlarga mos ravishda qayta talqin qilinadi. Natijada, axloqiy ideal inson faoliyatining faqat tashqi tartibga soluvchisi emas, balki uning ichki evolyutsion mexanizmi sifatida ham namoyon bo‘ladi.

Shu bilan birga, zamonaviy sharoitda axloqiy idealning prakseologik transformatsiyasi uning samaradorlik bilan bo‘lgan munosabatini ham qayta ko‘rib chiqishni talab etadi, chunki tezkorlik va maksimal natijaga yo‘naltirilgan faoliyat ko‘pincha axloqiy mezonlar bilan ziddiyatga kirishadi [7, 176]. Bunday vaziyatda axloqiy ideal faoliyatni uzoq muddatli barqarorlik, ijtimoiy maqbullik va insoniy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtiruvchi muvozanat mexanizmi sifatida namoyon bo‘ladi.

Mazkur tadqiqot doirasida axloqiy idealning prakseologik jihatlari kompleks tarzda tahlil qilinib, uning inson faoliyati bilan uzviy bog‘liqligi hamda amaliy mazmuni ochib berildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, axloqiy idealni faqat normativ yoki aksiologik kategoriya sifatida talqin qilish yetarli emas, balki uni insonning ongli, maqsadga yo‘naltirilgan faoliyatini tartibga soluvchi va yo‘naltiruvchi prakseologik mexanizm sifatida ko‘rib chiqish ilmiy jihatdan asosli yondashuv

hisoblanadi. Aynan shu yondashuv orqali axloqiy ideal inson harakatlarining ichki regulyatori, qaror qabul qilish jarayonining mezoni va faoliyat samaradorligining ma'naviy asosi sifatida namoyon bo'ladi.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, axloqiy ideal faoliyatning maqsad, vosita va natija kabi tarkibiy elementlarini uyg'unlashtiruvchi integrativ tizim sifatida amal qiladi. U inson faoliyatini nafaqat samarali, balki ijtimoiy jihatdan maqbul va ma'naviy jihatdan asoslangan tarzda tashkil etishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, axloqiy ideal va samaradorlik o'rtasidagi dialektik munosabat faoliyatning sifat jihatdan yangi darajasini shakllantiradi, bunda qisqa muddatli natijalardan ko'ra uzoq muddatli barqarorlik va mas'uliyat ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, zamonaviy sharoitda yuz berayotgan global va raqamli transformatsiyalar axloqiy idealning prakseologik mazmunini sezilarli darajada kengaytirayotganini ko'rsatadi. Inson faoliyatining texnologik vositalar orqali amalga oshirilishi, qaror qabul qilish jarayonlarining murakkablashuvi va ijtimoiy tizimlarning ko'p darajali xarakterga ega bo'lishi axloqiy idealni yangi kontekstda qayta talqin qilishni talab etmoqda. Natijada, u faqat individual xulq-atvorni tartibga soluvchi vosita emas, balki global mas'uliyat, raqamli etik tamoyillar va barqaror rivojlanish mezonlarini o'zida mujassam etgan universal regulyativ tizimga aylanmoqda.

Umuman olganda, axloqiy idealning prakseologik talqini inson faoliyatining mazmunini chuqurroq anglash, uning maqsad va vositalarini uyg'unlashtirish hamda jamiyat rivojlanishining ma'naviy asoslarini mustahkamlashda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Shu bois, axloqiy idealni prakseologik yondashuv asosida o'rganish zamonaviy falsafa va ijtimoiy fanlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Аристотель. Никомахова этика. – М.: Мысль, 1983. – 336 с.
2. Кант И. Основы метафизики нравов. – М.: Наука, 1999. – 256 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Философия права. – М.: Мысль, 1990. – 524 с.
4. Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология. – М.: Политиздат, 1988. – 574 с.
5. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. – М.: Наука, 2000. – 380 с.
6. Йонас Х. Принцип ответственности: опыт этики для технологической цивилизации. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 352 с.
7. Бек У. Общество риска: на пути к другому модерну. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
8. Рикёр П. Сам как другой. – М.: Республика, 2008. – 416 с.
9. Наэсс А. Экология, сообщество и образ жизни. – М.: Логос, 2010. – 320 с.
10. Rawls J. A Theory of Justice. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999. – 560 p.
11. Sen A. The Idea of Justice. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 2009. – 496 p.